

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών

Οικονομικές κρίσεις και διεθνές Σύστημα

Ενότητα 6: Η διεθνής διαχείριση των οικονομικών
κρίσεων

Δημήτριος Κατσίκας

Σχολή Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών

Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης

Οικονομικές Κρίσεις και Διεθνές Σύστημα

Η διεθνής διαχείριση των οικονομικών κρίσεων

- Όπως απέδειξαν και οι πρόσφατες κρίσεις στην Ευρωζώνη και την Ελλάδα η επίλυση των διεθνών οικονομικών κρίσεων δεν είναι εύκολη υπόθεση και μπορεί να διαρκέσει ακόμα και πολλά χρόνια. Γιατί συμβαίνει αυτό;
- Ο λόγος είναι ότι σε μια οικονομική κρίση, ιδιαίτερα όταν αυτή έχει και διεθνείς διαστάσεις, εμπλέκονται πολλοί, διαφορετικοί δρώντες με πολύ διαφορετικά μεταξύ τους συμφέροντα και κίνητρα, καθώς και ισχύ και διαπραγματευτικά όπλα. Η επίτευξη συμβιβασμού μεταξύ αυτών των μερών είναι συχνά πολύ δύσκολη.
- Οι συνήθεις δρώντες που εμπλέκονται σε μια διεθνή οικονομική κρίση είναι οι εξής:
 - Κυβερνήσεις χωρών που αντιμετωπίζουν την κρίση
 - Άλλοι εθνικοί δρώντες που εμπλέκονται στην κρίση (π.χ. τράπεζες, μεγάλες επιχειρήσεις, συγκεκριμένοι οικονομικοί κλάδοι, κοινωνικοί εταίροι, πολιτικά κόμματα, κοινωνικά κινήματα, κοκ.)
 - Ιδιώτες δανειστές του εσωτερικού (συνήθως τράπεζες, βλ. πιο πάνω, αλλά και μικροεπενδυτές, ασφαλιστικά ταμεία, δημόσιοι οργανισμοί, κλπ)
 - Ιδιώτες δανειστές του εξωτερικού (τράπεζες, κεφάλαια διαφόρων τύπων, ασφαλιστικά ταμεία, κοκ.)
 - Ξένες κυβερνήσεις – δανειστές
 - Διεθνείς Οικονομικοί Οργανισμοί που συχνά έχουν και ρόλο δανειστή (ΔΝΤ, Παγκόσμια Τράπεζα)
 - Διεθνείς Οργανισμοί (ρυθμιστικοί, όπως για παράδειγμα η Επιτροπή της Βασιλείας, ή άλλοι, όπως περιφερειακοί οργανισμοί, για παράδειγμα η ΕΕ, καθώς και τα κλαμπ των δανειστών – Παρισιού και Λονδίνου)
 - Ισχυρές χώρες οι οποίες μπορεί να έχουν συμφέροντα που σχετίζονται με την κρίση (π.χ. να έχουν εκτεθεί δικές τους τράπεζες, ή να επηρεάζεται από την κρίση η σφαίρα επιρροής τους)
 - Κερδοσκοπικά Κεφάλαια (Vulture Funds)
 - ΜΚΟ, ειδικά για τις πιο φτωχές χώρες

Συμφέροντα / κίνητρα και διαπραγματευτική ισχύς δρώντων

- Κυβερνήσεις χωρών που αντιμετωπίζουν την κρίση
 - Κάλυψη χρηματοδοτικού κενού (διαφορετικοί τύποι κρίσεων), διευθέτηση/ μείωση/ εξυπηρέτηση χρέους, αποφυγή/ περιορισμός όρων πολιτικής, ιδανικά θέλουν να αποφύγουν μονομερείς ενέργειες (π.χ. διαγραφή χρέους) – βρίσκονται διαπραγματευτικά σε θέση αδυναμίας σε σχέση με πιθανούς χρηματοδότες – ωστόσο το διεθνές δίκαιο και η δύναμη της εθνικής κυριαρχίας τους δίνει ισχύ απέναντι – κυρίως- σε ιδιώτες δανειστές, ειδικά αν το χρέος είναι εσωτερικό
- Άλλοι εθνικοί δρώντες που εμπλέκονται στην κρίση (π.χ. τράπεζες, μεγάλες επιχειρήσεις, συγκεκριμένοι οικονομικοί κλάδοι, κοινωνικοί εταίροι, πολιτικά κόμματα, κοινωνικά κινήματα, κοκ.)
 - Εξαρτάται από τους δρώντες και τον τύπο της εμπλοκής τους (π.χ. τράπεζες ή επιχειρήσεις που χρειάζονται χρηματοδότηση/ διάσωση, συνδικάτα και κόμματα αντιπολίτευσης που ζητούν χαλάρωση όρων πολιτικής, διαγραφή χρέους ή αλλαγή νομισματικού καθεστώτων (π.χ. σταθερής ισοτιμίας) – η διαπραγματευτική τους ισχύ εξαρτάται από τον τύπο του εμπλεκόμενου και το είδος της εμπλοκής τους, π.χ. κάποια κόμματα, συνδικάτα, κοκ, μπορεί να ενδυναμωθούν, ενώ οι δρώντες που χρειάζονται διάσωση βρίσκονται σε πιο αδύναμη θέση
- Ιδιώτες δανειστές του εσωτερικού (συνήθως τράπεζες, βλ. πιο πάνω, αλλά και μικροεπενδυτές, ασφαλιστικά ταμεία, δημόσιοι οργανισμοί, κλπ.)
 - Αποπληρωμή του χρέους που τους οφείλεται – ωστόσο επιρρεπείς σε πίεση της κυβέρνησης, ενώ συνήθως διακρατούν και εσωτερικό χρέος, το οποίο είναι εύκολο να αναδιαρθρωθεί μονομερώς από τη κυβέρνηση
- Ιδιώτες δανειστές του εξωτερικού (τράπεζες, κεφάλαια διαφόρων τύπων, ασφαλιστικά ταμεία, κοκ.)
 - Αποπληρωμή του χρέους που τους οφείλεται – έχουν ισχύ, η οποία όμως κυμαίνεται ανάλογα το ύψος του χρέους που διακρατούν, την χώρα προέλευση τους και την ισχύ καθώς και την διάθεση της κυβέρνησης τους να πιέσει εκ μέρους τους και βέβαια από τον τύπο του χρέους που διακρατούν – εσωτερικό/ εξωτερικό.

Συμφέροντα/ κίνητρα και διαπραγματευτική ισχύς δρώντων, 2

- Ξένες κυβερνήσεις – δανειστές
 - Αποπληρωμή του χρέους που τους οφείλεται και διάσωση εθνικών τραπεζών και άλλων ιδιωτών που μπορεί να εμπλέκονται στην κρίση – η διαπραγματευτική τους ισχύς εξαρτάται κυρίως από την γενικότερη οικονομική και πολιτική τους ισχύ και την επιρροή τους σε φόρα που μπορούν να παίξουν σημαντικό ρόλο στην επίλυση της κρίσης (π.χ. ΔΝΤ, Κλαμπ των Παρισίων, κοκ.)
- Διεθνείς Οικονομικοί Οργανισμοί που συχνά έχουν και ρόλο δανειστή (ΔΝΤ, Παγκόσμια Τράπεζα)
 - Αποπληρωμή της χρηματοδότησης που θα διαθέσουν και εφαρμογή του συμφωνημένου προγράμματος όρων πολιτικής – ισχυρή διαπραγματευτική θέση, καθώς ελέγχουν την ροή της χρηματοδοτικής βοήθειας
- Διεθνείς Οργανισμοί (ρυθμιστικοί, όπως για παράδειγμα η Επιτροπή της Βασιλείας, ή άλλοι, όπως περιφερειακοί οργανισμοί, για παράδειγμα η ΕΕ, καθώς και τα κλαμπ των δανειστών – Παρισιού και Λονδίνου)
 - Όσοι έχουν δανείσει χρήματα έχουν ισχύ, όπως παραπάνω, άλλοι οργανισμοί ασκούν έμμεση πίεση και μπορεί να είναι σημαντικοί για την ευρύτερη διευθέτηση της κρίσης (π.χ. ΕΚΤ ή Επιτροπή της Βασιλείας για τις τράπεζες)
- Ισχυρές χώρες οι οποίες μπορεί να έχουν συμφέροντα που σχετίζονται με την κρίση (π.χ. να έχουν εκτεθεί δικές τους τράπεζες, ή να επηρεάζεται από την κρίση η σφαίρα επιρροής τους)
 - Εξυπηρέτηση των εθνικών συμφερόντων – όπως και αν ορίζονται αυτά- κατά κανόνα ασκούν σημαντική επιρροή στην διευθέτηση της κρίσης (π.χ. ΗΠΑ στην κρίση του χρέους της Λατινικής Αμερικής, ή Γερμανία/ Γαλλία στην κρίση του ελληνικού χρέους)
- Κερδοσκοπικά Κεφάλαια (Vulture Funds)
 - Μεγιστοποίηση βραχυπρόθεσμου οφέλους από κερδοσκοπικές ενέργειες/ διαφοροποίηση από άλλους μακροπρόθεσμους επενδυτές/ δανειστές – η ισχύς τους προέρχεται από την δυνατότητα να «χαλάσουν» μια οργάνωμένη και εθελοντική αναδιοργάνωση χρέους, αλλά και από το διεθνές δικαίο (π.χ. περίπτωση Ελλάδας και Αργεντινής)
- ΜΚΟ
 - Μείωση/ διαγραφή χρεών – δεν έχουν ισχυρή διαπραγματευτική θέση, αλλά μπορούν να επηρεάσουν την κοινή γνώμη και να προωθήσουν την υιοθέτηση συγκεκριμένων λύσεων (π.χ. Jubilee 2000)

Διεθνές Θεσμικό Πλαίσιο

- Διεθνές Θεσμικό Πλαίσιο
 - Νομικό πλαίσιο για το δημόσιο (εξωτερικό) χρέος
 - Εθνική κυριαρχία και ασυλία – με όρια – pari passu και υπερεθνική δικαιοδοσία (π.χ. Foreign Sovereign Immunities Act (FSIA) των ΗΠΑ (1976)/ Ευρωπαϊκή Συνθήκη για την Εθνική Ασυλία (1972)
 - Απουσία διεθνούς νομικού πλαισίου με αποτέλεσμα την χρόνια δικαστική εμπλοκή σε επιμέρους δικαιοδοσίες.
- Διεθνείς Οικονομικοί Οργανισμοί
 - ΔΝΤ και Παγκόσμια Τράπεζα
 - Προγράμματα χρηματοδότησης με αντάλλαγμα όρους πολιτικής – σταδιακή αλλαγή του ρόλου του ΔΝΤ, ιδιαίτερα από την δεκαετία του 1980 σε «διαχειριστή κρίσεων» και δανειστή έσχατης ανάγκης.
 - Σταδιακή επέκταση των πεδίων πολιτικής και των μέτρων των προγραμμάτων του ΔΝΤ
 - Πολιτικοποίηση του ΔΝΤ και η «Συναίνεση της Ουάσιγκτον»
 - Κριτική του ΔΝΤ μετά την κρίση της Νοτιοανατολικής Ασίας – ωστόσο η πρόσφατη κρίση το επανέφερε στο προσκήνιο
- Διεθνείς Ενώσεις/ Οργανισμοί Δανειστών
 - Κλαμπ των Παρισίων – Άτυπος οργανισμός επίσημων δανειστών – Σύμφωνα με τα στοιχεία που δίνει στην ιστοσελίδα του έχει εμπλακεί στην διαπραγματεύση 430 συμφωνιών με 90 χώρες για συνολικό ποσό 583 δις. δολαρίων
 - Κλαμπ του Λονδίνου – Άτυπος οργανισμός ιδιωτών πιστωτών
 - Αναλαμβάνουν διαπραγματεύσεις για την αναδιάρθρωση χρέους χωρών

Λύσεις/ Προτάσεις

Sovereign Debt Restructuring Mechanism (SDRM)

- Στον απόηχο της κρίσης της Αργεντινής το 2001, το ΔΝΤ και συγκεκριμένα η αναπληρώτρια Διευθύντρια του Anne Krueger πρότειναν την δημιουργία ενός διεθνούς μηχανισμού αναδιάρθρωσης δημοσίου χρέους. Ο μηχανισμός αυτός θα είχε 4 βασικούς πυλώνες: α) την υποχρεωτική ενσωμάτωση «ρητρών συλλογικής δράσης» σε όλες τις συμφωνίες χρέους, β) την επιβολή περιορισμών σε δικαστικές προσφυγές, γ) την ένταξη των χωρών σε πρόγραμμα μεταρρυθμίσεων και απαγόρευση πληρωμών σε δανειστές που δεν έχουν προτεραιότητα και τέλος δ) ένα μηχανισμό για την προσέλκυση νέων κεφαλαίων κατά την διάρκεια της διαδικασίας αναδιάρθρωσης του χρέους.
- Ωστόσο η πρόταση αυτή δεν έγινε δεκτή, τόσο λόγω των πολύ σημαντικών αλλαγών στο καταστατικό του ΔΝΤ που θα ήταν απαραίτητες και γενικότερα της πολύπλοκης, δύσκολης και μακροχρόνιας διαπραγμάτευσης που θα χρειαζόνταν. Ακόμα πιο σημαντικό ίσως ήταν το γεγονός ότι δεν υπήρχε η διάθεση και η συμφωνία από πολλά εμπλεκόμενα μέρη και τελικά και από τις ίδιες τις ΗΠΑ, να δημιουργηθεί ένα τέτοιος οργανισμός.

Λύσεις/ Προτάσεις, 2

Collective Action Clauses (CACs) – Ρήτρες Συλλογικής Δράσης

- Πρόκειται για ρήτρες οι οποίες ενσωματώνονται σε συμβόλαια δημοσίου χρέους και καθορίζουν ότι σε περίπτωση δυσκολίας αποπληρωμής του χρέους από την δανειζόμενη χώρα, προβλέπεται η δυνατότητα αναδιάρθρωσης και ενδεχόμενου «κουρέματος» του χρέους, αρκεί για αυξημένη πλειοψηφία των δανειστών (συνήθως το 75%) να συμφωνήσουν στους όρους της αναδιάρθρωσης. Σε μια τέτοια περίπτωση η συμφωνία της αυξημένης πλειοψηφίας δεσμεύει όλους τους δανειστές ακόμα και αν δεν συμφώνησαν σε αυτή. Μετά την αποτυχία των SDRM, η λύση αυτή έχει προταθεί ως η πιο ρεαλιστική και έχει ήδη χρησιμοποιηθεί από πολλές χώρες ειδικά μετά την επιτυχημένη χρήση της από το Μεξικό το 2003: ήδη το 2006, το 60% των νέων δανείων των αναδυόμενων αγορών είχαν ρήτρες συλλογικής δράσης.

Λύσεις/ Προτάσεις, 3

Το χρέος των φτωχών χωρών: Heavily Indebted Countries Initiative (HICP), Jubilee 2000 and Multilateral Debt Relief Initiative (MDRI)

- Από το 1996 το ΔΝΤ και η Παγκόσμια Τράπεζα λειτουργούν το HICP με στόχο την αποκατάσταση της βιωσιμότητας του χρέους φτωχών χωρών, υπό την πίεση της διεθνούς κοινότητας και με ενεργό ρόλο της κοινωνίας των πολιτών, η οποία ενόψει του έτους 2000, ξεκίνησε μια εκστρατεία (Jubilee 2000) για την πλήρη διαγραφή του χρέους των πολύ φτωχών χωρών. Κατόπιν πίεσης και καθώς οι όροι του προγράμματος ήταν πολύ περιοριστικοί με αποτέλεσμα οι χώρες να μην κάνουν χρήση, το πρόγραμμα αναθεωρήθηκε και συνέβαλε στην μείωση χρέους πολλών υποανάπτυκτων χωρών, κυρίως στην Υποσαχάρια Αφρική. Το 2005 υιοθετήθηκε το πρόγραμμα MDRI το οποίο προβλέπει, για τις χώρες που πιάνουν τους στόχους του HICP, διαγραφή 100% του χρέους τους που οφείλεται στο ΔΝΤ, την Παγκόσμια Τράπεζα και την Αφρικανική Επενδυτική Τράπεζα . Μέχρι τώρα 37 χώρες έχουν επωφεληθεί από το MDRI.

Επίλυση Διεθνών Κρίσεων: Επίλογος

- Η ομαλή και γρήγορη επίλυση διεθνών οικονομικών κρίσεων ιδιαίτερα σε περιπτώσεις εξωτερικού κρίσεων χρέους, παραμένει ζητούμενο.
- Δεν φαίνεται κάποια λύση στον ορίζοντα καθώς η λύση ενός κεντρικού θεσμικού πλαισίου δεν φαίνεται να προκρίνεται, ενώ η διαφοροποίηση των συμφερόντων των ιδιωτών επενδυτών εμποδίζει μια ομαλή διαδικασία μέσω των αγορών.
- Τα τελευταία χρόνια, ειδικά μετά την κρίση της Νοτιοανατολικής Ασίας παρατηρούμε ότι πολλές χώρες έχουν αλλάξει τακτική όσον αφορά τόσο τον δανεισμό τους (π.χ. αποφεύγουν να δανείζονται σε ξένο νόμισμα), όσο και την διαχείριση των αποθεματικών τους, τα οποία χρησιμοποιούν ως όπλο απέναντι σε κερδοσκοπικές επιθέσεις διεθνών επενδυτών.
- Τέλος, αξίζει να σημειώσουμε ότι η έλλειψη ενός σαφούς θεσμικού πλαισίου, ειδικά για την αναδιάρθρωση χρέους ενισχύει διαχρονικά την θέση των διεθνών επενδυτικών κεφαλαίων (π.χ. Vulture funds), όσο και την θέση των πιο ισχυρών πολιτικών δρώντων (ισχυρών χωρών), καθώς διευκολύνει την πολιτική διευθέτηση των κρίσεων (π.χ. κρίση στην ευρωζώνη και έλλειψη ενός μηχανισμού διαχείρισης κρίσεων).

Τέλος Ενότητας

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Αθηνών**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Σημειώματα

Σημείωμα Ιστορικού Εκδόσεων Έργου

Το παρόν έργο αποτελεί την έκδοση 1.0.

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Εθνικών και Καποδιστριακών Πανεπιστημίων Αθηνών, Δημήτριος Κατσίκας 2015. Δημήτριος Κατσίκας. «Οικονομικές κρίσεις και διεθνές Σύστημα. Η διεθνής διαχείριση των οικονομικών κρίσεων». Έκδοση: 1.0. Αθήνα 2015. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση:
<http://opencourses.uoa.gr/courses/PSPA101/>.

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

